

## ÜLKE SEÇİM ÇEVRESİ MİLLETVEKİLLİĞİ

YRD. DOÇ. DR. FARUK BİLİR\*

### ÖZET

*Anayasanın 80. maddesine göre, “Türkiye Büyük Millet Meclisi yeleri, seçildikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, bütün milleti temsil ederler”. Daha nceki Anayasalarımızda da yer alan bu hüküm, klasik temsili rejimin yerleşmiş bir ilkesidir. Bu ilkeye göre milletvekilleri tüm milletin temsilcisidir. Türkiye Milletvekilliği konusu iki farklı gerekçe ile zaman zaman gündeme gelmiştir. Bunlardan birincisi 1995 yılında, görevleri dolayısıyla siyasi partilere giremeyen, herhangi bir seçim bölgesinde, seçmen tabanı da olmayan değerli uzman ve bürokratları milletvekili olmalarını sağlamak gerekçesiyle düşünülmüştür. İncisi ise, ülke genelinde uygulanan %10’luk genel barajın engel olduğu temsil adaleti ve yönetimde istikrarı bu yolla dengelemek. Anayasanın 80. maddesi, milletvekillerinin mutlaka belli bir bölgeden seçilmelerini emretmemektir. Anayasanın bu düzenlemesinden anlaşılmaması gereken, belli bir bölgeden seçilmiş olsalar dahi seçildikleri bölgeyi değil, bütün bir milleti temsil edecekleridir. Madde başlığının “Milletin temsili” olması da bunu kanıtlamaktadır. Dolayısıyla, bu düzenleme milletvekillerinin bir blmnn bir bölgeden veya lke genelinden seilebilmelerini yasaklamamaktadır.*

**Anahtar Kelimeler:** Milletvekili, Parlamento, Seim, lke Seim evresi, Seim sistemi

### ABSTRACT

*Under the article the 80<sup>th</sup> of the constitution of the republic of Turkey the members of The Grand National Assembly represent not merely their own constituencies or constituent ,but the nation as a whole. This provision which was mentioned in the previous constitutions is a basic principle in the classical representative democracy. According to this principle the members of the parliament represent the nation as a whole.*

*The topic of membership in the assembly of Turkey has frequently become a current issue with two different reasons: One of the reasons was the Bureaucrats or Experts who haven’t group of voters to support them in any constituency for giving them a chance to join the parliament. Secondly to balance the handicapping issues and unfair representation of the public decisions sourcing because of the election system which has the limit of 10 % for the parties to represent themselves in the parliament.*

---

\* S. . Hukuk Fakültesi Ğretim yesi

## lke Seim evresi Milletvekilliği

*Under the article the eightieth of the constitution ,members of the parliament have to be chosen from the particular district. It is understood that even if they have been chosen from a particular district ,they represent not the district they are chosen but the nation as a whole.The topic which is called as the ‘Representation of the public’ proves this. Namely by means of this amendment it is forbidden to be chosen of the members from a particular district or from the entire country.*

**Keywords:** *Members Of Parliament, Parliament, Election, National Election District, Election System*

### GİRİŞ

Anayasanın 80. maddesine göre, “Türkiye Büyük Millet Meclisi yeleri, seçildikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, btn milleti temsil ederler”. Daha nceki Anayasalarımızda da yer alan bu hüküm, klasik temsili rejimin yerleşmiş bir ilkesidir. Bu ilkeye göre milletvekilleri tüm milletin temsilcisidir. Yani çoğunluğun olduğu kadar, azınlığın da temsilcisidir. TBMM’ye seçilen bir kişi öncelikle manevi ve soyut bir varlık olan milleti temsil etmektedir. Millet ancak kendi iradesini açıklayacak organlara sahip olduğu zaman Devlet niteliğini kazanmış olur. Bu organlar millet adına irade açıklamasında bulunurlar. İşte TBMM’de bu organlardan biridir<sup>1</sup>.

TBMM yelerinin seçildikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil bütün milleti temsil etmeleri kuralından bazı sonuçlar çıkarılması mümkündür<sup>2</sup>:

-TBMM yeleri, kendilerini seçenler tarafından azlonulmazlar,

-Seçmenler temsilcilerine emir ve talimat veremezler,

-TBMM yeleri, yapmış olduğu işlerden, aıkkladıkları düşüncelerden ve kullandıkları oylardan dolayı seçmenlere hesap vermek zorunda değildirler.

-TBMM yeleri, üyelik sıfatına bağlı ayrıcalıklardan mahrum bırakılamaz, kendileri isteseler de bu ayrıcalıklardan vazgeçemezler. Mesela milletvekilleri, sorumsuzluk ve dokunulmazlığın kendileri hakkında uygulanmamasını talep edemezler.

Bir çok demokratik lke Anayasalarında yer alan bu kural gereğince, milletvekilleri tek tek çıkarların temsilcisi olmaksızın temsil yetkilerini milletin çıkarları yönünde kullanırlar. Bununla birlikte, temsili demokrasinin bir gereği olarak seçmen ile temsilci arasında bir güven ilişkisinin bulunduğu da inkar

---

<sup>1</sup> ARSEL, İlhan, Türk Anayasa Hukuku, Ankara 1959, s. 166.

<sup>2</sup> ARSEL, s. 166.

edilemez. Aynı zamanda, milletvekili ile partisi arasında da buna benzer bir ilişki vardır<sup>3</sup>.

Türkiye Milletvekilliği konusu iki farklı gerekçe ile zaman zaman gündeme gelmiştir. Bunlardan birincisi 1995 yılında<sup>4</sup>, görevleri dolayısıyla

<sup>3</sup> RUMPF, Christian, Türk Anayasa Hukukuna Giriş, (Çev. Burak ODER), Ankara 1955, s. 73.

<sup>4</sup> 1995 yılında yapılan seçimlerden önce siyasi parti temsilcilerinin Türkiye Milletvekilliği konusunda farklı görüşler ortaya koydukları görülmektedir:

Doğru Yol Partisi, Seçim Kanunu'nda yapılması düşünülen değişikliklerle ilgili olarak, milletvekili sayısının 600'e çıkarılmasını, bunlardan 1/4 oranına tekabül eden 150 kişinin Türkiye Milletvekili olarak görev almasını savunmakta, bu milletvekillerinin adaylık tespiti işlemlerinin partilerce yerine getirilmesi, seçim sonucunda partilerin alacakları yüzdeler ve nisbi temsil esasına göre Meclis'e girmeleri görüşünü dile getirmekte idi. DEDELEK, İbrahim Yaşar; "Siyasi Partilerin Seçim Sistemi Önerileri:DYP", Türkiye İçin Nasıl Bir Seçim Sistemi?, Hikmet Sami TÜRK-Erol TUNCER, Ankara, 1995, s.195

Sosyal Demokrat Halkçı Parti ise, Türkiye Milletvekilliği konusunda olumsuz bir görüş sergilemekteydi. Buna göre Türkiye Milletvekilliği gereksiz bir uygulama olacaktır. Bunun yerine kontenjan milletvekilliği sistemi % 10'luk bir orana çekilmeli, bu şekilde ortalama 50 kadar uzmanın milletvekili olmasının yolu açılmalıdır görüşünü savunmaktaydı. TEKİN, Namık; "Siyasi Partilerin Seçim Sistemi Önerileri:SHP", Türkiye İçin Nasıl Bir Seçim Sistemi?, Hikmet Sami TÜRK-Erol TUNCER, Ankara 1995, s.219.

Milliyetçi Hareket Partisi genel Türkiye Milletvekilliğinin seçim sistemine girmesine olumlu bakmaktaydı. Milliyetçi Hareket Partisi, bilim adamları, teknokrat ve üst düzey bürokratların bu yolla Meclis'e girmeleri gerektiğini savunmaktaydı. GÖKÇE, Salih; "Siyasi Partilerin Seçim Sistemi Önerileri:MHP", Türkiye İçin Nasıl Bir Seçim Sistemi?, Hikmet Sami TÜRK-Erol TUNCER, Ankara 1995, s.199

Büyük Birlik Partisi, Meclis'in 1/3'lük bölümünün Türkiye Milletvekillerine tahsis edilmesini, bunların partilerin ülke bazında aldıkları oy oranında Meclis'e girmesini, kalan 2/3'lük kısmın ise, dar veya daraltılmış bölge çoğunluk usulü seçimle belirlenmesini istemekteydi. BÜTÜN, Esat; "Siyasi Partilerin Seçim Sistemi Önerileri:BBP", Türkiye İçin Nasıl Bir Seçim Sistemi?, Hikmet Sami TÜRK-Erol TUNCER, Ankara 1995, s.162 .

Yeni Parti, milletvekili sayısının 600'e çıkarılmasını, bunun 450'sinin dar bölgeden seçilmesini, kalanların partilerin ülke çapında aldıkları oy oranında Türkiye Milletvekili olarak Meclis'e girmelerini, bu şekilde bilgi, tecrübe ve birikim sahibi olup da, seçmen tabanına sahip olamayan kişilerin parlamentoya kazandırılmaları gerektiğini savunmaktaydı. ÜLKER, Reşit; "Siyasi Partilerin

## lke Seçim evresi Milletvekilliği

siyasi partilere giremeyen, herhangi bir seçim bölgesinde, seçmen tabanı da olmayan uzman ve bürokratların milletvekili olmalarını sağlamak gerekçesiyle düşünülmüştür. İkincisi ise, ülke genelinde uygulanan %10'luk genel barajın engel olduğu temsil adaletini sağlamak ve yönetimde istikrarı bu yolla dengelemek.

### 1995 Değişiklikleri ve lke Seçim evresi Milletvekilliği

23.7.1995'te 4125 Sayılı Kanunla<sup>5</sup> 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanununda önemli değişiklikler yapılmıştır. 4125 Sayılı Kanunla, Milletvekili Seçimi Kanununda yapılan değişikler şunlardır: 1-Milletvekili sayısı 550'ye yükseltilmiştir. Bunun 100' ülke seçim çevresi milletvekili olarak seçilecektir. Bu milletvekilleri, her il için birden fazla olmamak şartıyla partilerin yetkili kurulları tarafından belirli illerle ilişkilendirilecektir. 2-Kanunun 4. maddesinde yapılan değişiklikle, çıkaracağı milletvekili sayısı 18'e kadar olan iller bir seçim çevresi sayılacak. ıkaracağı milletvekili sayısı 19'dan 35'e kadar olan iller iki, 36 ve daha fazla olan iller  seçim çevresine bölünecektir. Yine bu maddeye göre, illerin çıkaracağı milletvekillerinin tespitinde, toplam milletvekili sayısından 100 milletvekili çıkarılarak hesaplanacaktır.3-Yapılan bu değişiklikte, hem ülke genelindeki yüzde on baraj hem de seçim çevresi barajı korunmuştur. Ancak bu değişiklikle kontenjan adaylığı kaldırılmıştır. 4125 sayılı Kanunun seçim çevresi barajına ilişkin düzenlemesi, seçim çevrelerini büyütmüş, 2 ve 3 milletvekili çıkararak seçim çevreleri için oranı yüzde yirmibeş olarak belirlemiştir. 4-Yeni düzenlemeyle tercihli oy da kaldırılmıştır. 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanununda yapılan değişiklikler arasında Türkiye milletvekilliği de yer almıştır. Bu değişiklikle, Milletvekili sayısı 550'ye yükseltilmiştir. Bunun 100' ülke seçim çevresi milletvekili olarak seçilecektir. Bu milletvekilleri, her il için birden fazla olmamak şartıyla partilerin yetkili kurulları tarafından belirli illerle ilişkilendirilecektir. Türkiye milletvekilleri ayrı bir oy ile değil, sadece kullanılan geçerli oylardan ülke barajını aşan partilere dağıtılacaktır<sup>6</sup>.

Yapılan bu değişikliklere baktığımızda, yeni bir milletvekilliği statüsünün getirildiğini görmekteyiz: "Türkiye milletvekilliği". Türkiye milletvekilliği, temel gerekçe olarak, görevleri dolayısıyla siyasi partilere giremeyen, herhangi bir seçim bölgesinde, seçmen tabanı da olmayan değerli uzman ve bürokratları milletvekili olmalarını sağlayarak Meclise kazandırmak

---

Seçim Sistemi nerileri:YP", Türkiye İçin Nasıl Bir Seçim Sistemi?, Hikmet Sami TÜRK-Erol TUNCER, Ankara 1995, s.195.

<sup>5</sup> Bkz. Resmi Gazete, 28.10.1995, Sayı: 22447 (Mükerrer).

<sup>6</sup> VARLIK, lk- EREN, Banu, Seçim Sistemleri ve Türkiye'de Seçimler, İstanbul 2001, s. 126.

düşüncesine dayandırılmaktadır. Bu kişiler aracılığıyla komisyonların daha verimli çalışmasını sağlamak, bakanlık yapabilecek milletvekillerinin sayısını artırmak suretiyle bakanlar kurulunun kuruluşunu kolaylaştırmak düşüncesine dayandırılmaktadır<sup>7</sup>.

### **Anayasa Mahkemesinin İptal Kararı ve Ülke Seçim Çevresi Milletvekilliği**

Anayasa Mahkemesi, Türkiye milletvekilliğini Anayasaya aykırı bularak iptal etmiştir. Anayasa Mahkemesine göre, “Anayasa’nın 80. maddesinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçildikleri bölgeyi ya da kendilerini seçenleri değil, tüm milleti temsil edeceği açıklığı bulunmaktadır. Maddede, milletvekillerinin bölgelerden seçilecekleri, seçim bölgesinin milletvekili olarak yasama organı üyeliğine gelecekleri, ancak, yere ve seçmene bağımlı olmadan tüm ulusu temsil edecekleri belirtilmektedir. Seçimde aranan bölge ve seçmen ölçüsü, seçim sonrasında ulus boyutuna dönüşecektir. Bu açılım ‘temsil’ ilkesine uygun bir oluşumdur. Yasama organında sınırsız bir çalışma yapma ve ulusal egemenliği yasama alanında kullanma, ulus adına ulusu temsil etmekle olanaklıdır. Ancak, bu durum seçilmede bölge bağı, seçildiği bölge milletvekili olarak çağrılmasını etkilememekte ve engellememektedir. Bir seçim bölgesinden seçilmemiş bir kişinin partisinin aldığı oylara dayanılarak partisinin yetkili kurulları kararıyla bir ille ilişkilendirilmesi Anayasa dışı bir bağın kurulmasıdır. Milletvekili, Anayasa’da olanak veren bir kural bulunmadığından bölgesiyle ilişkili olur ve ancak bölgesinden aldığı oylarla seçilir. Anayasa’nın 80. maddesi başka bir ilgiye açık olmadığı gibi 75. maddesi de milletvekillerini sınıflandırıp değişik biçimde adlandırmaya elverişli değildir. Milletvekillerinin bir ya da birkaçını bir başka adla seçmek ve ayırmak Anayasa katında geçerli olamaz. Anayasa’nın başka bir maddesinde de 550 milletvekilinin kendi içinde ayırımına ilişkin hiçbir açıklık yoktur. Seçmenin adını bilmediği, önceden hangi bölgeden olduğu belirsiz bir aday seçmiş sayılması da düşünülemez. Bu milletvekillerinin parti yetkili kurullarınca seçmenin istenci dışında bir İl’le ilişkilendirilmesi demokratik ilkelerle bağdaşamaz. Demokrasi olup bittileri dışlar, seçmen istencini temel edinir. Seçmenle seçim bağı milletvekilinin durumu ayrı bir değerlendirmeyi gerektirmekle birlikte seçim olgusunun doğasına aykırılığı nedeniyle yargı denetiminin konusudur. Demokratik hukuk devleti kavramına da ters düşen düzenleme Anayasa’nın 80. ve 75. maddelerine aykırıdır”<sup>8</sup>.

<sup>7</sup> TÜRK, Hikmet Sami, Seçim Hukukunun Temel Sorunları ve Çözüm Önerileri, Ankara 1997, s. 100.

<sup>8</sup> E. 1995/54, K. 1995/59, k.t. 18.11.1995, AMKD, Sayı 31 (2), Ankara 1996, s. 844-845; Bu hükmün iptaline karşı bir üyenin karşı oy yazısında, şu görüşler

## lke Seçim evresi Milletvekilliği

Anayasanın 80. maddesi, milletvekillerinin mutlaka belli bir bölgeden seçilmelerini emretmemektir. Anayasanın bu düzenlemesinden anlaşılması gereken, belli bir bölgeden seçilmiş olsalar dahi seçildikleri bölgeyi değil, bütün bir milleti temsil edecekleridir. Madde başlığının “Milletin temsili” olması da bunu kanıtlamaktadır<sup>9</sup>. Dolayısıyla, bu düzenleme milletvekillerinin bir bölümünün bir bölgeden veya ülke genelinden seilebilmelerini yasaklamamaktadır. Bu konuda anayasa Mahkemesi’nin görüşüne katılabilmek zordur<sup>10</sup>. Milletvekillerinin bir bölümünün hatta tümünün ülke seçim çevresinden seilebilmelerinde demokratik devlet ilkesi açısından aykırı bir yön bulunmamaktadır<sup>11</sup>. Hollanda ve İsrail’de milletvekillerinin tamamı ülke çapındaki tek bir seçim çevresinden seçilmektedir<sup>12</sup>.

Anayasanın 75. maddesine göre, “Türkiye Büyük Millet Meclisi genel oyla seçilen beşyzelli milletvekilinden oluşur”. Bu düzenleme bir kısım milletvekillerinin “lke seçim çevresi milletvekili olarak adlandırılmasına izin vermemektedir”<sup>13</sup>. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesinin “Anayasanın 75. maddesi de milletvekillerini sınıflandırıp değişik biçimde adlandırmaya elverişli değildir, milletvekillerinin bir ya da birkaçını bir başka adla seçmek ve ayırmak

---

dile getirilmiştir: “Yasakoyucu, Anayasa’nın 80. maddesindeki temsil usulüne göre, seçim çevrelerini istediği gibi tespit edebilir. Maddeden seçim çevresinin mutlaka şu veya bu şekilde olacağı biçiminde bir anlam çıkarılamaz. Siyasî çalışmalara katılma imkn olmayan yetişmiş, deneyimli insanların Meclis çalışmalarına katkısı için üyeliklerin bir kısmını ayırarak ülke seçim çevresinden seçilmelerini sağlamak her zaman mümkündür. lke seçim çevresi milletvekilliğinde siyas partilerin ülke çapında aldıkları oylar gözetilerek dağılım yapılacağından Anayasa’nın 80. maddesindeki temsili usulle tam çakışan bir sistem geliştirilmiştir. Siyasî Partilerin 100 kişilik ülke seçim çevresi milletvekili listesindeki adayları ülkedeki tüm seçmenlerin değerlendirmesi imkn verildiğinden “seçme hakkı” ve “katılım” daha da genişletilmiştir” Haşim Kılıç karşı oy, E. 1995/54, K. 1995/59, k.t. 18.11.1995, AMKD, Sayı 31 (2), Ankara 1996, s. 882.

<sup>9</sup> ÖZBUDUN, Ergun, “Türkiye’deki Seçim Sistemi ve Seçim Kanununa İlişkin Değerikliğik nerileri”, Türkiye ve Avrupa’da Siyasal Partiler Kanunu ve Seçim Yasası, Ankara 2002, s. 49.

<sup>10</sup> SABUNCU, Yavuz, “Seçim Sistemi/Adalet ve İstikrar”, Uluslar arası Anayasa Hukuku Kurultayı, Ankara 2001, s. 522.

<sup>11</sup> ÖZBUDUN, Türkiye’deki Seçim Sistemi, s. 49- 50.

<sup>12</sup> SARTORİ, Giovanni, Karşılaştırmalı Anayasa Mühendisliği, (ev: Ergun zbudun), Ankara 1997, s. 21.

<sup>13</sup> DEN, Merih, Seçmenlerin Kişi Tercihini Açısından Seçim Sistemleri, Ankara 2003, s. 126.

Anayasa katında geçerli olamaz” şeklindeki görüşüne katılmamak mümkün değildir.

Seçilecek milletvekillerinin her il için birden fazla olmamak şartıyla partilerin yetkili kurulları tarafından belirli illerle ilişkilendirilmesi, Anayasa Mahkemesi'nin kararında belirttiği gibi, “Seçmenin adını bilmediği, önceden hangi bölgeden olduğu belirsiz bir adayı seçmiş sayılması da düşünülemez. Bu milletvekillerinin parti yetkili kurullarınca seçmenin istenci dışında bir İl’le ilişkilendirilmesi demokratik ilkelerle bağdaşamaz”<sup>14</sup>.

### **Ülke Barajı ve Ülke Seçim Çevresi Milletvekilliği**

2004 AB İlerleme Raporu'nda, Türkiye'de uygulanan yüzde 10'luk barajın azınlıkların Parlamentoda temsil edilmesini güçleştiren bir engel olduğunu belirtmesi üzerine<sup>15</sup>, Türkiye Milletvekilliği sistemi yeniden gündeme gelmiştir. Bununla ilgili olarak, çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bu görüşlerden bazılarına göre, 450 milletvekili aynı şekilde baraja uygun olarak seçilebilir. Ama 100 milletvekili baraja tabi olmadan Türkiye Milletvekili olarak seçilebilir<sup>16</sup>. Yine doktrinde mevcut sistemin uygulanmaya devam edilmesi

<sup>14</sup> SABUNCU, s. 522; ÖDEN, s. 127.

<sup>15</sup> Avrupa Toplulukları Komisyonu, 6.10.2004 tarihli raporunda, “Siyasi partilerin aşması gereken % 10'luk baraj nedeniyle azınlıkların Parlamentoda temsil edilmesini güçleştiren seçim sisteminde hiç bir değişiklik yapılmamıştır” görüşlerine yer vermiştir. [http://disis.meb.gov.tr/BELGE/IR\\_2004\\_tr.pdf](http://disis.meb.gov.tr/BELGE/IR_2004_tr.pdf). (14.12.2005)

<sup>16</sup> Başbakan Recep Tayyip Erdoğan yapmış olduğu açıklamada, 400-450 milletvekilinin aynı şekilde baraja uygun olarak seçilebileceğini, ama 100 milletvekili baraja tabi olmadan Türkiye Milletvekili olarak seçilebileceğini, böylece yüzde 1 oy alan partinin bile Meclis'te bulunabileceğini ifade etmiştir. <http://www.sabah.com.tr/2004/04/20/siy102.html>. 13.12.2005; TBMM Başkanı Bülent Arınç'ta, Temsilde adaletin sağlanması gerektiğini belirterek yüzde 10'luk barajın Anayasa'ya aykırı olmadığını ancak temsilde adaleti sağlamadığını ve bir çok kez tartışmaya açılan Türkiye Milletvekilliği sistemi yeniden gündeme getirilebileceğini söyledi. [http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tbmm\\_basin\\_aciklamalari.aciklama?p1=15724](http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tbmm_basin_aciklamalari.aciklama?p1=15724). (13.12.2005); TBMM Anayasa Komisyonu Başkanı Burhan Kuzu da, bu yolla üniversitelerde çalışmış, teşkilatı bilmeyen, bilim adamı olduğu için teknik açıdan Meclis'e gerekli olan kişilerin seçilmesini sağlayacağı görüşlerine yer vermiştir. Hürriyet, 25.04.2003; Taha Ayol ise, “Temsilde adalet ile yönetimde istikrarı bağdaştıran 'yaratıcı' sistemler düşünmeliyiz. 450 milletvekilinin mevcut sistemle, kalan 100 milletvekilinin genel oy oranlarına göre seçilmesi fikri, ciddiye alınacak bir fikirdir. Böyle bir düzenlemeyi Anayasa Mahkemesi, terminoloji ve mekanizma hatalarından dolayı iptal etmişti. Yoksa bu tür karma

## Ülke Seçim Çevresi Milletvekilliği

halinde 100 milletvekilinin Türkiye çapında (milli çevre) seçilmesi önerisinde bulunulmuştur. Bir görüşe göre, taşradan büyük kentlere doğru gerçekleşen büyük ölçekli iç göç nedeniyle nüfus- bölge özdeşliğinin kaybolması gerçeği karşısında son derece yararlı olacaktır. Öte yandan, uzman kişilerin Türkiye çapında aday gösterilerek Parlamento'daki taşra egemenliğinin de bir ölçüde dengelenmesi mümkün olacaktır<sup>17</sup>. Bir başka görüşe göre, Milletvekili sayısı 600 e çıkarılmalı, bunun 150'si ülke seçim çevresinden, 450 milletvekili de geniş seçim çevrelerinden seçilmelidir. Ayrıca, daha önce Türkiye milletvekilliği Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edildiği için, bunun tekrar Anayasaya aykırı olmaması için, Anayasanın 80. maddesindeki "seçildikleri bölgeyi" ibaresi çıkarılmalı, "TBMM üyeleri, yalnızca kendilerini seçenleri değil, bütün Milleti temsil ederler" şekline dönüştürülmelidir<sup>18</sup>.

Belirtmek gerekir ki, 1995 yılında getirilen düzenlemede ülke çevresinden seçilecek milletvekillerinin dağılımında yüzde on ülke barajının dikkate alınacağı belirtilmiştir. Yani ülke çevresinden seçilecek milletvekilleri, ülke genelinde yüzde onluk barajı aşmış olan partiler arasında paylaştırılacaktı. Bu düzenlemenin, büyük partilerin milletvekillerini artıracığı için eleştirilmekteydi<sup>19</sup>.

---

seçim sistemleri demokrasiye uygundur ve yaygındır" görüşlerine yer vermiştir. Milliyet Gazetesi 22.12.2005.

<sup>17</sup> ATAR, Yavuz, Siyasi Partiler ve Seçim Kanunlarında Değişiklik Önerileri Sempozyumu, Tesav Yayınları, Ankara 2005, s. 147.

<sup>18</sup> YÜZBAŞIOĞLU, Nemci, Siyasi Partiler ve Seçim Kanunlarında Değişiklik Önerileri Sempozyumu, Tesav Yayınları, Ankara 2005, s. 153; Nitekim Türkiye Barolar Birliğinin Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Önerisinde (2001) böyle bir düzenlemeye yer verilmiştir. Bu Anayasa Önerisinin 88. maddesine göre, "Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeleri, yalnız kendilerini seçenleri değil, bütün ulusu temsil ederler". TBB Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Önerisi, Ankara 2001, TBB Yayını No:14, s. 58.

<sup>19</sup> BİLİR, Faruk, Türkiye'de Milletvekilliği ve Milletvekilliğinin Sona Ermesi, Ankara 2001, 77- 78; TÜRK, s. 100- 103; Anayasa görüşmeleri sırasında bu teklif ile ilgili şu görüşlere yer verilmiştir: Salih Kapusuz , "Bu Türkiye Milletvekilliğini, bir yerde partilerin yöneticileri tespit edecekler. Peki bunun sonu ne olacak; o zaman, bir yerde, parti liderlerinin bir kat daha güçlenmesi temin edilmiş olacaktır". TBMM Tutanak Dergisi, C. 89, D. 19, B. 128, s. 475; Ural Köklü, "... vatandaşın, seçme, seçilme ve denetleme haklarını, özgür ve demokratik olarak kullanabilmesine, bu teklif gölge düşürebilecektir. Nasıl gölge düşürür: Böyle bir teklifle, seçmen iradesi değil, her partinin yöneticileri kesinlikle kendi sultalarını daim kılacaklardır". TBMM Tutanak Dergisi, C. 89, D. 19, B. 128, s. 478.



Ancak, bu amaçla da olsa, ülke seçim çevresi milletvekilliği ya da Türkiye milletvekilliği, mevcut Anayasal düzenleme karşısında ve Anayasa Mahkemesi'nin kararı ışığında ancak bir Anayasa değişikliği ile mümkün olacaktır<sup>20</sup>. Çünkü, Anayasanın 80. maddesinde yer alan, TBMM üyelerinin seçildikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, bütün milleti temsil edecekleri yolundaki hükümle de çalışmaktadır. Çünkü, zaten bütün milletvekilleri görevlerinin coğrafi kapsamı bakımından Türkiye milletvekilidirler. Anayasanın 80. maddesindeki “seçildikleri bölgeyi” ibaresi çıkarılmalı, “TBMM üyeleri, yalnızca kendilerini seçenleri değil, bütün Milleti temsil ederler” şekline dönüştürülmelidir<sup>21</sup>.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, Türkiye milletvekilliği iki farklı gerekçe ile zaman zaman gündeme gelmektedir. Bunlardan birincisi, görevleri dolayısıyla siyasi partilere giremeyen, herhangi bir seçim bölgesinde, seçmen tabanı da olmayan değerli uzman ve bürokratları milletvekili olmalarını sağlamak. İkincisi ise, Ülke genelinde uygulanan %10'luk genel barajın engel olduğu temsil adaleti ve istikrarı bu yolla dengelemek.

Birince gerekçe ile ilgili olarak beklenen yararın gerçekten ülkemiz şartlarında çok önemli olduğunu söyleyebiliriz. Ülkemizde, milletvekili adaylarının belirlenmesinde ön seçim yönteminin gerektiği gibi uygulanmadığını ve bu konuda partilerin yerel örgütlerine yeterince söz hakkının verilmediğini söyleyebiliriz. Adayların belirlenmesinde söz hakkı partinin genel başkanı ve merkez organlarında toplanmaktadır. Böyle bir durum karşısında, seçmen tabanının olmaması ve siyasi partilere girememe gerekçesi mevcut durum karşısında çok da geçerli görünmemektedir. Çünkü aday belirleme yetkilerinin önemli oranda merkez organlarda toplanması, seçim çevresinden ve ülke seçim çevresinden belirlenecek milletvekili adayları bakımından bir değişiklik yaratmayacaktır. Aksine bu kişiler belirli seçim çevresi ile bağlantılı olamayacakları için, sonraki seçimlerde ön seçime girebilecekleri bir seçim çevresi ve bir seçmen tabanı olamayacaktır. Sonraki seçimlerde tekrar seçime girebilmeleri, parti yöneticilerinin kararlarına bağımlı güçsüz bir milletvekili kadrosunun ortaya çıkmasına sebep olacaktır. Böyle bir sonuç, değerli uzman ve bürokratları Meclise kazandırmak düşüncesinden beklenen yarara uygun düşmeyecektir<sup>22</sup>. Eğer ülkemizde aday belirleme yetkisi

<sup>20</sup> ÖZBUDUN, Türkiye'deki Seçim Sistemi, s. 50.

<sup>21</sup> ÖZBUDUN, Türkiye'deki Seçim Sistemi, s. 50; YÜZBAŞIOĞLU, s. 153.

<sup>22</sup> TÜRK, Seçim Hukukunun Temel Sorunları, s. 102; TÜRK, Hikmet Sami-TUNCER, Erol, Türkiye İçin Nasıl bir Seçim Sistemi?, Tesav Yayınları, Ankara 1995, s. 136- 137. Anayasa görüşmeleri sırasında bu teklif ile ilgili şu görüşlere yer verilmiştir: Salih Kapusuz , “Bu Türkiye Milletvekilliğini, bir yerde

## lke Seçim evresi Milletvekilliği

nemli oranda pati yerel örgütlerine bırakılırsa ve özellikle nseim uygulaması yaygınlaştırılırsa, bu durumdaki kişiler için, Türkiye milletvekilliğinden beklenen yarar gerçekleşebilir. Dolayısıyla mevcut sistemde milletvekillerinin ülke seçim çevresinden ya da bölge seçim çevresinden seçilmesi sonucu değiştirmeyecektir. Bu anlamda ülke seçim çevresi milletvekilliğinden beklenen yarar başka yollardan da sağlanabilir. Örneğin, siyasi partilere n seçim yapacakları seçim çevrelerinde bölgeden seçilecek milletvekili sayısının yüzde beşi veya yüzde onu oranında sayıda merkez adayı göstermek imkanı tanınabilir<sup>23</sup>.

Türkiye milletvekilliğinin önerilmesinin ikincisi gerekçesi ise, ülke genelinde uygulanan %10'luk genel barajın engel olduğu temsil adaleti ve istikrarı bu yolla dengelemek. Belirtmek gerekir ki, ülkemizde uygulanan ülke barajı diğer demokratik ülkelerle karşılaştırdığımız zaman çok yüksek olduğunu söyleyebiliriz<sup>24</sup>. Bu durum zaman zaman temsilde adalet ilkesine aykırı sonuçlar doğurmaktadır<sup>25</sup>.

---

partilerin yöneticileri tespit edecekler. Peki bunun sonu ne olacak; o zaman, bir yerde, parti liderlerinin bir kat daha güçlenmesi temin edilmiş olacaktır". TBMM Tutanak Dergisi, C. 89, D. 19, B. 128, s. 475; Ural Köklü, "... vatandaşın, seçme, seçilme ve denetleme haklarını, zgr ve demokratik olarak kullanabilmesine, bu teklif gölge düşürebilecektir. Nasıl gölge düşürür: Böyle bir teklifle, seçmen iradesi değil, her partinin yöneticileri kesinlikle kendi sultalarını daim kılacaklardır". TBMM Tutanak Dergisi, C. 89, D. 19, B. 128, s. 478.

<sup>23</sup> TÜRK, s. 103; <http://www.tesav.org.tr/tebligler.htm>.07.06.2005.

<sup>24</sup> Seçimlerde lke barajı uygulayan ülkelerde, bu oran, Hollanda'da yüzde 0.67, İsrail'de yüzde 1.5, Danimarka'da yüzde 2 Yunanistan ve İspanya'da yüzde 3, İtalya, Finlandiya ve İsvete yüzde 4, Almanya, Polonya ve Yeni Zelanda'da yüzde 5'dir. ERDOĞAN, Mustafa, Anayasa Hukukuna Giriş, Ankara 2004, s. 127; ÇAVUŐOĐLU, Naz, Anayasa Notları, İstanbul 1997, s. 169; YÜZBAŞIOĞLU, Nemci, Siyasi Partiler ve Seçim Kanunlarında Değişiklik nerileri Sempozyumu, Tesav Yayınları, Ankara 2005, s. 155; TĞİAD'ın Siyasi Partiler ve Milletvekili Seçimi Kanunlarına İlişkin Görüşleri (2001), <http://www.bianet.org/2002/07/11/haber11508.htm>.04.02.2005.

<sup>25</sup> TEZİ, Erdoğan, Anayasa Hukuku, İstanbul 2003, s. 307; 1995 Genel seçimlerinde MHP, %8.2 oy oranı ile, 1999 Genel seçimlerinde CHP, %8.7 oy oranı ile ve 2002 Genel seçimlerinde DYP, %9.5 ve MHP %8.4 oy oranı ile Meclise girememişlerdir. TUNCER, Erol, Osmanlı'dan Günümüze Seçimler, Ankara 2003, s. 374- 379; 2002 seçimlerinde % 10 baraj yerine, %5 baraj uygulanmış olsaydı sonuç şu şekilde değişilebilirdi: AKP 266 milletvekili, CHP 117 milletvekili, DYP 44 milletvekili, MHP 34 milletvekili, GP 28 milletvekili,

1995 Anayasa değişikliği ile “seçim kanunları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenlenir” hükmü getirilmiştir. Bir seçim sisteminden beklenen, her şeyden önce, belirli bir süre için ülkeyi hangi parti veya partilerin yöneteceğini, hükümeti hangi partinin kuracağını, hangi partinin iktidar olacağını belirlemektir. Bu, seçim sistemini kamuoyu yoklamasından ayıran önemli bir farktır. Seçim sisteminin bu işlevine fayda ilkesi ya da konuya bir hükümetin ülkeyi istikrar içinde yönetme imkanına sahip olması açısından bakıldığında “istikrar ilkesi” veya “yönetilebilirlik ilkesi” de denilmektedir. Ayrıca, ülkede taraftar bulan siyasal akımların parlamentoya yansması da seçim sisteminin “adalet ilkesi”ni oluşturmaktadır<sup>26</sup>.

Temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkesi ışığında seçim kanunları, aslında birbirine zıt olan bu kavramları her ikisinden de belirli bir takım ödünler vererek bu iki ilkeyi bağdaştıracak biçimde düzenlenmelidir<sup>27</sup>. Parçalanmış siyaset ortamında ve klasik parlamenter rejimde bu iki ilkeyi birden ideal bir şekilde bağdaştıracak bir seçim sistemi tasarlanmanın zorluğu da bir gerçektir<sup>28</sup>.

---

DEHAP 53 milletvekili, ANAP 8 milletvekili. TUNCER, Erol-DANACI, Necati, Çok Partili Dönemde Seçimler ve Seçim Sistemleri, Ankara 2003, s. 119; Taha Akyol, Milliyet Gazetesi 22.12.2005.

<sup>26</sup> TÜRK, Hikmet S.- TUNCER, Erol, Türkiye İçin Nasıl Bir Seçim Sistemi?, Ankara 1995, s. 4.

<sup>27</sup> ÖZBUDUN, Ergun, “Türkiye İçin Nasıl Bir Seçim Sistemi”, Bülten, Sayı: 16, Aralık 1993, s. 7. “Temsilde adaletin ağırlığı, yönetimde istikrarın temel koşuludur. Adalet, istikrar sağlar. Yalnızca istikrar düşüncesi, adalet olmayınca istikrarsızlık yaratır. Anayasa’nın gözetilmesini istediği “temsilde adalet ilkesi” serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm öğeleriyle özetlenmekte ve oyla orantılı temsilci sayısı ile yaşama geçirilmektedir. ‘Yönetimde istikrar ilkesi’ ise, yürütmenin güçlü olmasını sağlayacak yöntemler olarak algılanmaktadır... Kimi durumlarda birbirinin karşısı gibi görünen bu iki ilkenin demokrasinin doğal aracı sayılan seçimlerde birbirini dengeleyecek ve tümleyecek biçimde birlikteliğine önem verilmelidir. Bunun için en az yakınılan seçim sisteminin uygulanması gerekmektedir. Bu iki ilkeyi her yönüyle olmasa da genelde bağdaştırmak, ülkelere göre değişmesi olağan bir durumdur. Bunu seçmek, yasama organının yetkisinde olmakla birlikte bu yetki, yasanın biçimsel düzenlemesiyle değil, özünü Anayasa’ya uygun olarak yaşama geçirmekte kullanılmalıdır”. E. 1995/54, K. 1995/59, k. t. 18.11.1995, AMKD., Sayı: 31 ( 2 ), Ankara 1996, s. 800.

<sup>28</sup> GÜRSEL, Seyfettin, “Toplumsal Tercih Kuramı Çerçevesinde Anayasa’nın 67. maddesinde yer alan Temsilde Adalet ve Yönetimde İstikrar İlkelerinin Değerlendirilmesi”, Anayasa Yargısı (16), Ankara 1999, s. 47; KUZU, bu ilkenin Anayasa Mahkemesine seçim kanunları üzerinde ciddi müdahale ve

## Ülke Seçim Çevresi Milletvekilliği

Şüphesiz, bu ilke arasında hangi ilkedan ne ölçüde ödün verilmesi gerektiği, ülkeden ülkeye ve dönemden döneme değişen siyasal bir tercihtir<sup>29</sup>. Ayrıca, demokratik düzeni bir çıkmazdan kurtarmak amacıyla, seçim sisteminde günün gereklerine uygun bazı düzeltmeler yapmak için, seçim sistemi meselesinin geniş bir uzlaşma platformunda ele alınması gerekli olmaktadır<sup>30</sup>.

Yürürlükteki seçim sistemi tam anlamıyla temsil adaletini ve yönetimde istikrarı tam olarak gerçekleştirilememektedir<sup>31</sup>. 2002 Seçimlerinde<sup>32</sup> bir partinin tek başına iktidar olması, çok özgün bir oy dağılımının sonucu olmuştur. Gelecek seçimlerde böyle bir durumun ortaya çıkma ihtimali düşük olabilir. Dolayısıyla, mevcut oy dağılımı siyasal istikrar ifadesi taşımaz<sup>33</sup>. Ayrıca bu seçimler son zamanların en düşük katılımıyla sonuçlanmıştır<sup>34</sup>.

Barajın düşürülmesi konusunda önemli ölçüde görüşler bulunmaktadır. Ancak yönetimde istikrar ilkesi düşüncesiyle bu barajın korunması gerektiği

---

belirleyici olma fırsatı verdiğini ifade etmektedir. KUZU, Burhan, “Bugünkü Seçim Sistemimiz ve Bazı Öneriler”, Anayasa Yargısı (16), Ankara 1999, s. 292.

<sup>29</sup> ÖZBUDUN, Ergun, “Seçim Sistemleri ve Türkiye”, AÜHFD, C:44, Sayı:1- 4, Yıl:1995, s. 533.

<sup>30</sup> DİNÇKOL, Abdullah, “Türkiye’de Parlamento Seçimleri”, Hukuk Araştırmaları, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, C. 7, Sayı: 1-3, 1992-1993, s. 156.

<sup>31</sup> ATAR, Yavuz, Türk Anayasa Hukuku, Konya 2005, s. 57; TUNCER-DANACI, s.159.

<sup>32</sup> 2002 seçimleri sonucunda Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) oyların %34,3’ünü alarak TBMM’deki 550 sandalyenin 363’ünü kazanmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi oyların %19,4’ünü alarak 178 sandalye kazanmıştır. Dokuz bağımsız milletvekili seçilmiştir. Resmi Gazete, 10.11.2002, Sayı:24932.

<sup>33</sup> YAVAŞGEL, Emine, Seçim Sistemleri ve Türkiye’deki Durum, Ankara 2004, s. 203; ATAR, Anayasa Hukuku, s. 56.

<sup>34</sup> İBA, Şeref, “Türkiye’de Parlamenter Rejimin İşleyişi Açısından 3 Kasım 2002 Seçimlerinin Sonuçları”, AÜSBF Dergisi, C: 58, Sayı:2, Nisan- Haziran 2003, s. 102; 1980 sonrası yapılan milletvekili genel seçimlerine katılma oranları, 1983 Seçimlerinde %92.3, 1987 Seçimlerinde %93.3, 1991 Seçimlerinde %83.9, 1995 Seçimlerinde %85.2, 1999 Seçimlerinde %87.1, 2002 Seçimlerinde %79.1 olarak gerçekleşmiştir. TUNCER, s. 230; ALESKEROV, Fuad- ERSEL, Hasan-SABUNCU, Yavuz, Seçimde Koalisyonla Siyasal Karar Alma, Yapı Kredi yayınları, İstanbul 1999, s. 210.

konusunda da görüşler bulunmaktadır<sup>35</sup>. Anayasamıza göre, “Seçim kanunları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenlenir (An md. 67/6). Bu ilkeler birer siyasi temenni niteliğindedir<sup>36</sup>. Anayasada yer alan bu ilkeler karşısında, adil temsil ile hükümet istikrarını bağdaştıracak, dengeleyecek bir seçim sistemi öngörme gereği vardır. Bu iki ilke birbirinin karşıtı olarak görünmesine rağmen, demokrasinin uygulama aracı olan seçimler açısından dengeleyici bir özelliği bulunmaktadır. Bu nedenle de bu iki ilkeyi her açıdan tam olarak birbiriyle bağdaştırmak mümkün olmasa bile en az yakınılan durumun seçilmesi gerekir.

Ülkemizde uygulanmakta olan yüzde on ülke barajının yüksek olması ve dünyanın nisbi temsil sistemini uygulayan hiçbir ülkesinde böyle yüksek bir baraj olmaması gerekçesiyle düşürülmesi gerektiği ifade edilmektedir. Ayrıca buna ilave olarak, Türk parti sistemindeki parçalanmışlığın çok ileri düzeye ulaşmış olması karşısında, barajı aşacak parti sayısının iki veya üç ile sınırlı kalacağıdır. Bu durumda ise, kullanılan oyların büyük bir bölümü parlamentoda temsil edilememektedir<sup>37</sup>. Dolayısıyla bu durum çok ciddi bir temsil hatta, meşruluk krizine yol açacaktır. Ancak barajın yüzde beşler seviyesine düşürülmesi durumunda, parlamentoda temsil edilen parti sayısının artacağı, hükümet kurabilmek için, dörtlü veya beşli koalisyonlar gerekebileceği öngörülebilmektedir<sup>38</sup>.

Yüzde on ülke barajının yüzde 5- 7 seviyesine çekilmesinde temsilde adaleti gerçekleştirmesi bakımından yarar vardır. Bununla bağlantılı olarak milletvekillerinin yarısının dar bölge, yarısının da nisbi temsil sistemine göre seçilebilir. yüzde 5 baraj zorunluluğu getiren, kişiselleştirilmiş oy oranı esasına

<sup>35</sup> “Seçim sistemlerinin anayasal ilkelere ödünsüz uygunluğu yanında kimi zorunlu koşulları içermesi kaçınılmazdır. Sistemin doğasından kaynaklanan ve yüzdelere konulan barajlar, ülke yönünden, seçme ve seçilme hakkını sınırlayıcı, olağandışı ölçülere varmadıkça uygulanabilir, kabûl edilebilir ve aykırılığından sözedilemez belirlemelerdir. Yasama organının anayasal çerçeveye bağlı kalarak takdir ettiği sınırlama ve aşırı sayılmayacak düzeydeki baraja rakam ve oran olarak elatmak, yargısal denetimin amacıyla bağdaşmaz. Kaldı ki % 10'luk baraj yönetimde istikrar ilkesine uygundur ve temsilde adalet ilkesiyle de bağdaşmaktadır”. E. 1995/54, K. 1995/59, k.t. 18.11.1995, AMKD, Sayı 31 (2), Ankara 1996, s. 844-845;

<sup>36</sup> TEZİÇ, s. 307.

<sup>37</sup> 1987 seçimlerinde oyların % 19.8'i (4.7 milyon oy), 1995 seçimlerinde %14.5'i (4.1 milyon oy), 1999 seçimlerinde % 19.2'si (6milyon oy) ve 2002 seçimlerinde %45.33'ü (14.2 milyon oy) Meclis dışında bırakılmıştır. SABUNCU, s. 519.

<sup>38</sup> ÖZBUDUN, Türkiye'deki Seçim Sistemi, s. 47.

## lke Seçim evresi Milletvekilliği

dayanan seçim<sup>39</sup> olarak bilinen Alman sisteminin benimsenmesi halinde, barajın düşürülmesi istikrar açısından mevcut sistemdeki gibi sakınca doğurmayacaktır<sup>40</sup>. Ancak bunun mümkün olmaması durumunda, temsil adaleti açısından ülke seçim çevresi milletvekilliği düşünülebilir. 100 milletvekili herhangi bir baraj aranmaksızın ülke seçim çevresinden seçilebilir<sup>41</sup>. Bu sayede

---

<sup>39</sup> Almanya’da Federal parlamento seçimleri her dört yılda bir yapılır. Eyalet parlamentosu seçimlerinde de olduğu gibi seçme hakkına sahip olanlar iki oy verirler. Direkt oyla (Erststimme) seçim bölgesindeki aday seçilir (oğunluk seçim sistemi). İkinci oyla (Zweitstimme) seçime katılan partinin listesi seçilir (nispi seçim sistemi). İkinci oy daha önemlidir. Zira partilerin aldıkları oylar, parlamentodaki temsil oranlarını belirler.Eğer bir parti seçimlerde yüzde beşin üzerinde oy almışsa (yüzde beşlik seçim barajı) veya en az üç seçim bölgesini direkt oylarla kazanmışsa parlamentoda temsil hakkına sahiptir. <http://www.handbuch-deutschland.de/.21.11.2005>; KEMPF, Udo, “Almanya’daki Seçim Yasası ve Parti Sistemi”, Türkiye ve Avrupa’da Siyasi Partiler Kanunu ve Seçim Yasası, Ankara 2002, s. 38; EROĞUL, Cem, ağdaş Devlet Düzenleri, Ankara 1997, s. 206; ATAR, Yavuz, Siyasi Partiler ve Seçim Kanunlarında Değişiklik nerileri Sempozyumu, Tesav Yayınları, Ankara 2005, s. 143; TEZİ, s. 295- 298.

<sup>40</sup> ATAR, Anayasa Hukuku, s. 57.

<sup>41</sup> ÖZBUDUN, lke seçim çevresi milletvekilliği kabul edildiği takdirde, ülke barajının yüzde 5 olmasını, ülke seçim çevresi milletvekilliği için ise, genel barajdan daha düşük (mesela yüzde 2 veya 3) tutulmasını, temsilde adalet ilkesi gereği olarak önermektedir. ÖZBUDUN’a göre bu barajın tümüyle kaldırılması, parlamentoya çok sayıda küçük partinin girmesine yol açacağı için sakıncalıdır. ÖZBUDUN, Türkiye’deki seçim sistemi, s. 50; ülke seçim çevresi milletvekilliği konusunda bir başka öneri ise şu şekildedir: lke seçim çevresi milletvekilliğinin yaşama geçirilmesi halinde seçmenler aynı anda iki oy kullanmalı, oylardan birisi İl seçim çevresi adaylarına diğerisi ise ülke seçim çevresi adaylarına verilecektir. İl seçim çevrelerinden seçilecek 450 milletvekili ülke barajlı d’hondt sistemine göre, ülke seçim çevresi milletvekillerinin seçiminde ise iki farklı seçim sistemi önerilmektedir: Barajsız d’hondt sistemi ve doğru orantı sistemi. TUNCER- DANACI, s. 166- 167; 2002 Seçimlerinde 100 milletvekili barajsız d’hondt usulü ile seçilmiş olsaydı, siyasi partilerin çıkardığı milletvekili sayıları şu şekilde olurdu: AKP 339 milletvekili (302 milletvekili %10 ülke barajlı d’hondt usulü, 37 milletvekili barajsız d’hondt usulü), CHP 168 (148 milletvekili %10 ülke barajlı d’hondt usulü, 20 milletvekili barajsız d’hondt usulü), DYP 10 milletvekili, MHP 9 milletvekili, GP 7 milletvekili, DEHAP 6 milletvekili, ANAP 5 milletvekili, SP, 2 milletvekili, YTP, DSP, BBP ve YP birer milletvekili. TUNCER- DANACI, s. 174.

yüzde on ülke barajının temsilde adalet konusundaki etkileri birazda olsa giderilebilecektir. Bu şekilde yüz milletvekilinin ülke seçim çevresinden seçilmesini sağlayan bir düzenleme, seçimlerde kullanılan geçerli oyu esas alacağı için, nüfus dışında seçmen sayısı ağırlığını da bir ölçüde seçim sonuçlarına yansıtılabilecektir<sup>42</sup>. Dolayısıyla ülke seçim çevresi milletvekilliğinin, görevleri dolayısıyla siyasi partilere giremeyen, herhangi bir seçim bölgesinde, seçmen tabanı da olmayan değerli uzman ve bürokratları milletvekili olmalarını sağlamak gerekçesiyle değil, ülke genelinde uygulanan %10'luk genel barajın engel olduğu temsil adaleti ve istikrarı bu yolla dengelemek gerekçesiyle savunulabilir. Ancak, yukarıda da belirttiğimiz gibi, bu gerekçeyle de olsa, ülke seçim çevresi milletvekilliği ya da Türkiye milletvekilliği, mevcut Anayasal düzenleme karşısında ve Anayasa Mahkemesi'nin kararı ışığında ancak bir Anayasa değişikliği ile mümkün olacaktır. Bu Anayasa değişikliği ile, Anayasanın 80. maddesindeki "seçildikleri bölgeyi" ibaresi çıkarılmalı, "TBMM üyeleri, yalnızca kendilerini seçenleri değil, bütün Milleti temsil ederler" şekline dönüştürülmelidir. Anayasanın 75. maddesinde de yapılacak değişikliklerle, 550 milletvekilinin 100 tanesinin ülke seçim çevresinden seçileceği düzenlenmelidir. Yani Anayasanın 75. maddesi şu şekilde değiştirilebilir: "Türkiye Büyük Millet Meclisi genel oyla, yüz tanesi ülke seçim çevresinden seçilen beşyüz elli milletvekilinden oluşur"<sup>43</sup>.

### SONUÇ

Seçim kanunlarında kısa vadeli çözümler yerine kapsayıcı bir değişikliğe gitmek gerekmektedir. Bu değişiklikler Türkiye dinamiklerini karşılamaya yönelik olmalıdır. Sadece ülke barajı veya Türkiye milletvekilliği konusu değil, aday belirleme yöntemleri<sup>44</sup>, milletvekillerinin illere göre

<sup>42</sup> SABUNCU, s. 522.

<sup>43</sup> TOBB Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Önerisi: Anayasa 2000, Ankara 2000, s. 64.

<sup>44</sup> Aday belirleme siyasi sürecin en önemli parçalarından biri olmasına rağmen, genelde daha az önem verilen bir konudur. Dünyada belli başlı birkaç ülke de bu tür seçim çalışmalarının detaylarına ilişkin çalışmalar vardır. GALLAGHER, Michael- MARSH, Michael, Candidate Selection in Comparative Perspective, : The Secret Garden of Politics, London 1988, s. 1; Aday belirleme yöntemleri çok çeşitlidir. Bu yöntemler teorik olarak bir uçta, adayların bütün partili seçmenlerin veya parti taraftarlarının oylarıyla belirlenmesi, öteki uçta da sadece partinin lideri tarafından belirlenmesi olarak düşünülebilir. Bu iki uç nokta arasında, sürecin merkezleşme derecesine göre, adayların seçim bölgesindeki tüm parti üyelerince belirlenmesi, seçim bölgesindeki parti delegelerince belirlenmesi, partinin seçim bölgesindeki örgütlerince belirlenmesi, partinin ulusal düzeydeki merkez karar organlarınınca belirlenmesi,

## Ülke Seçim Çevresi Milletvekilliği

dağılımı<sup>45</sup>, tercihli oy<sup>46</sup>, milletvekili seçilme yaşı<sup>47</sup>, siyasi partilerin seçim ittifakı yapabilmeleri konusu<sup>48</sup>, yedek milletvekilliği<sup>49</sup>, siyasi partilerin ve adayların

---

ulusal düzeydeki parti- içi hiziplerin liderlerince belirlenmesi ve partinin bölgesel ve ulusal düzeydeki merkezi organlarınca ortaklaşa belirlenmesi gibi çeşitli usuller bulunmaktadır. ÖZBUDUN, Ergun, “Siyasi Partiler ve Demokrasi”, Siyasi partiler ve Demokrasi Sempozyumu, Tesav Yayınları, 1995, s. 9- 10.

<sup>45</sup> Milletvekili Seçim Kanununun 4. maddesine göre, “İllerin çıkaracağı milletvekili sayısının tespitinde toplam milletvekili sayısından her il'e önce bir milletvekili verilir. Son Genel Nüfus Sayımı ile belli olan Türkiye nüfusu, illere verilen milletvekili sayısı çıkarıldıktan sonra kalan milletvekili sayısına bölünmek suretiyle bir sayı elde edilir. İl nüfusunun bu sayıya bölünmesi ile her ilin ayrıca çıkaracağı milletvekili sayısı tespit olunur. nüfusu milletvekili çıkarmaya yetmeyen illerin nüfusları ile artık nüfus bırakan illerin artık nüfusları büyüklüklerine göre sıraya konulur ve ilk hesapta iller arasında bölüştürülmemiş bulunan milletvekillikleri bu sıraya göre dağıtılır. Son kalan milletvekilliğinin verilmesinde, iki veya daha fazla ilin eşit nüfus veya nüfus artığı göstermesi halinde, bunlar arasında ad çekilir”. Bu yöntem, nüfusu az olan illerin lehine, nüfusu çok olan illerin aleyhine sonuç vermekte ve temsilde adalet ilkesini zedelemektedir. Milletvekilleri, illere doğrudan il nüfusları ile orantılı olarak dağıtılmalıdır. ATAR, Yavuz, Siyasi Partiler ve Seçim Kanunlarında Değişiklik Önerileri Sempozyumu, Tesav Yayınları, Ankara 2005, s. 144.

<sup>46</sup> Mevcut sistemde, Milletvekili adaylarının liste sıralamasındaki yeri, siyasi partiler tarafından belirlenmekte ve seçmenin onayına sunulmaktadır. Seçmenler oylarını kullanırken bu sıralamada herhangi bir değişiklik yapamamaktadırlar, sadece oylarını kullanırken parti tercihi yapabilmektedirler. Seçmenler partilerin sunmuş oldukları aday listelerini ve adayların listedeki sıralamalarını onaylamaktadırlar. Dolayısıyla adayların isimleri oy pusulasına alfabetik sıraya göre yazılmalı. Seçmenlere oy kullanırken hem partiyi hem de istedikleri adayı tercih imkanı verilmelidir. Seçmenler parti yönetimlerinin belirledikleri listeleri onaylamak zorunda bırakılmamalıdır. YANIK, Murat, Parti İçi Demokrasi, İstanbul 2002, s. 109.

<sup>47</sup> Çoğu ülkelere baktığımız zaman bu yaşın çok yüksek olduğunu görmekteyiz. Genelde iki meclisli ülkelerde, meclislerden biri için yüksek yaş şartı aranmaktadır. Ama tek meclisli ülkelerde genelde bu yaş çok düşüktür. Dolayısıyla Milletvekili seçilme yaşı da 25'e indirilmelidir.

<sup>48</sup> “Çok partili liberal demokratik rejimlerde siyasi partilerin işbirliği yapması doğal, hatta kaçınılmazdır. Bunun en yaygın uygulamalarından biri siyasi partiler arasında yapılan seçim ittifaklarıdır”. GÖNENÇ, Levent, [http://www.radikal.com.tr/veriler/2002/08/01/haber\\_45140.php](http://www.radikal.com.tr/veriler/2002/08/01/haber_45140.php).10.02.2005.

<sup>49</sup> Özellikle İskandinav ülkelerinde doğup gelişen yedek milletvekilliği yöntemine göre, genel seçimlerde her yasama meclisi üyesinin bir de yedeği seçilmektedir.



seçim harcamalarının denetimi<sup>50</sup> konularını da kapsayıcı bir şekilde ele alınması gerekmektedir. Önemli olan, seçmenin oyunun hakça Meclis'e yansıtılabileceği, kalıcı ve demokratik sistemin sürekliliğini sağlayıcı bir formül bulunmasıdır<sup>51</sup>.

Bütün milletvekilleri "Türkiye Milletvekili"dir. Bu sebeple, "Türkiye Milletvekilliği" kavramının yerine, "Ülke Seçim Çevresi Milletvekilliği" kavramı tercih edilmelidir. Türkiye Milletvekilliğinin 1995 yılında kanuni düzenleme altına alınırken belirtilen gerekçesinde uzman kadroların Meclis'e taşınması amacı belirtilmekle birlikte, uzman kadro kavramının hangi kıstaslara göre tespit edileceği konusunda bir açıklık yoktur. Ayrıca bu amaç, siyasetin genel ilkelerine aykırı sonuçlar doğurabilecektir. Zira vatandaşlar arasında yarışma eşitliğini bozucu uygulamalara sebep olabilir.

Ülke genelinde uygulanan %10'luk barajın sabit kalması halinde ülke seçim çevresi milletvekilliği düzenlemesinin getirilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Ülke seçim çevresi milletvekilliğinin, görevleri dolayısıyla siyasi partilere giremeyen, herhangi bir seçim bölgesinde, seçmen tabanı da olmayan değerli uzman ve bürokratları milletvekili olmalarını sağlamak gerekçesiyle değil, ülke genelinde uygulanan %10'luk genel barajın engel olduğu temsil adaleti ve istikrarı bu yolla dengelemek gerekçesiyle savunulabilir. Ayrıca bu konuda herhangi bir baraj uygulanmamalıdır. Ülke seçim çevresi milletvekilliği ile ilgili düzenlemenin siyasete yeni bir yön vereceğini ve toplumdaki farklı görüşlerin parlamento çatısı altında temsil edilmesinin ülke açısından yararlı olduğu kanaatindeyiz.

---

Yasama meclisi üyesinin asıl üyesinin görevi herhangi bir nedenle sona erdiğinde yerine yedeği geçmektedir. Yedek milletvekilliği uygulaması, ara seçime alternatif yöntemlerden biri olarak düşünülebilir. ONAR, Erdal-GÖNENÇ, Levet, "1982 Anayasası'na Göre Ara Seçim, AÜHFD, C:51, Sayı:4, Yıl:2002, s. 3.

<sup>50</sup> Siyasî partilerin ve adayların harcamalarının ciddi bir biçimde denetlenmesini sağlayacak yasal düzenlemeler yapılabilir. Siyasi Partiler ve Seçim Kanunlarında Değişiklik Önerileri Sempozyumu, Tesav Yayınları, Ankara 2005, s. 118

<sup>51</sup> ÖZÜERMAN, Tülay, Türkiye'nin Batılılaşma ve Demokratikleşme Açmazı, İzmir 1998, s. 86.